

درسنامه

اسرار حج

محمدتقی فعّالی

سرشناسه: فعالی، محمد تقی، ۱۳۴۱ -

عنوان و نام پدیدآور: درسنامه اسرار حج / محمد تقی فعالی؛ [برای معاونت آموزش و پژوهش
بعثه، اداره کل آموزش].

مشخصات نشر: تهران: مشعر، ۱۳۸۹.

مشخصات ظاهری: ۲۲۸ ص.

شابک: 978-964-540-238-7

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.

یادداشت: کتابنامه؛ ص. ۲۲۱-۲۲۸؛ همچنین به صورت زیرنویس.

موضوع: حج

موضوع: حج -- فلسفه

موضوع: حج -- راهنمای آموزشی

شناسه افزوده: بعثه مقام معظم رهبری در امور حج و زیارت. اداره کل آموزش

رده‌بندی کنگره: ۱۳۸۹ د۴۶۶ ف/ ۸/ ۱۸۸ BP

رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۳۵۷

شماره کتابشناسی ملی: ۲۰۳۸۲۶۷

درسنامه اسرار حج

● مؤلف: محمد تقی فعالی

● تدوین و آماده‌سازی: معاونت آموزش و پژوهش

● ناشر: مؤسسه فرهنگی هنری مشعر

● چاپ و صحافی: مشعر

● نوبت چاپ: ۱ - بهار ۱۳۸۹

● شمارگان: ۵۰۰۰ نسخه

● بها: ۲۰۰۰ تومان

شابک: ۷-۲۳۸-۵۴۰-۹۶۴-۹۷۸ ISBN: 978-964-540-238-7

مراکز پخش و فروشگاه‌های مشعر:

تهران: تلفن: ۰۳۰۳۱۲۰۶۴ - ۰۲۱ / قم: تلفن: ۰۷۸۳۸۴۰۰ - ۰۲۵۱

فهرست

دییاجه.....	۱۳
پیشگفتار.....	۱۶
درس اول: جایگاه و اسرار حج.....	۱۹
۱. نامگذاری حج و حکمت‌ها.....	۱۹
۲. جایگاه حج.....	۲۴
الف. وراثت بهشت.....	۲۵
ب. جهاد ضعیفان.....	۲۷
ج. انفاق برای حج.....	۲۸
۳. جایگاه حج گزار.....	۳۰
الف. میهمان خدا (ضیف الله).....	۳۱
ب. بار یافته خدا (وفد الله).....	۳۳
ج. در ضمان الهی (ضمان الله).....	۳۴
۴. حکمت‌ها و آثار حج.....	۳۶
الف. تندرستی.....	۳۸
ب. رزق فراوان.....	۳۹
ج. شفاعت.....	۴۱
د. نور.....	۴۲

- ۴۶..... خلاصه درس
- ۴۷..... خودآزمایی
- ۴۹..... درس دوم: اسرار عرفانی کعبه
- ۴۹..... درآمد
- ۵۰..... ۱. شروع ساختن کعبه
- ۵۳..... ۲. اسرار نام‌های کعبه
- ۵۳..... الف. کعبه
- ۵۶..... ب. عتیق
- ۵۸..... ج. بگه
- ۵۹..... ۳. اسرار عرفانی کعبه
- ۶۱..... الف. شکوه و عظمت کعبه
- ۶۱..... مسخ گنهکار
- ۶۳..... کشتن بی‌ادب
- ۶۴..... ب. فضل و رحمت
- ۶۴..... برگزیده خدا
- ۶۵..... آمرزش گناهان
- ۶۶..... مصافحه با خدا
- ۶۸..... نگاه به کعبه
- ۷۱..... خلاصه درس
- ۷۵..... خودآزمایی
- ۷۷..... درس سوم: اسرار عرفانی احرام
- ۷۷..... درآمد

اسرار احرام.....	۷۸
۱. دوری از معاصی.....	۷۸
۲. حرمت کعبه.....	۷۹
۳. جذبه.....	۸۰
۴. حضور.....	۸۳
۵. سفر معنوی.....	۸۳
اسرار میقات.....	۸۵
۱. کندن لباس معصیت.....	۸۵
۲. زیارت جمال خدا.....	۸۷
اسرار واجبات احرام.....	۹۱
اسرار نیت.....	۹۱
۱. هجرت باطنی و اخلاص.....	۹۱
۲. قصد تحول.....	۹۳
اسرار تلبیه.....	۹۴
۱. پاسخ به دعوت خدا.....	۹۴
۲. سکوت معصیت.....	۹۸
۳. هماهنگی با ابراهیم.....	۹۹
۴. زمزمه هستی.....	۱۰۱
اسرار لباس احرام.....	۱۰۳
الف) اسرار کندن لباس.....	۱۰۳
ب) اسرار پوشیدن لباس.....	۱۰۶
اسرار محرمات احرام.....	۱۰۸

۱. قلب زائر صید خدا..... ۱۰۸.
۲. آینه و سرمه زینت..... ۱۱۱.
۳. سایه و ذوب گناه..... ۱۱۲.
۴. کندن درخت و اصلاح زمین..... ۱۱۳.
۵. تجربه برادری..... ۱۱۳.
۶. رحمت و آشتی..... ۱۱۴.
- خلاصه درس..... ۱۱۴.
- خودآزمایی..... ۱۱۸.
- درس چهارم: اسرار عرفانی طواف، نماز طواف، سعی و تقصیر... ۱۱۹.
- درآمد..... ۱۱۹.
- اسرار طواف..... ۱۲۰.
۱. تشبیه به فرشتگان..... ۱۲۰.
۲. طهارت از شهود غیر..... ۱۲۳.
۳. حدیث شمع و پروانه..... ۱۲۵.
۴. هفت شهر عشق..... ۱۲۶.
- اسرار حجر الأسود..... ۱۲۹.
۱. سنگ بهشتی..... ۱۲۹.
۲. حضور در بهشت..... ۱۳۱.
۳. علت سیاهی..... ۱۳۱.
- اسرار نماز طواف..... ۱۳۴.
- الف. نماز نیاز..... ۱۳۴.
- ب. نماز حضور..... ۱۳۸.

- ج. نماز ولایت ۱۴۰
- اسرار سعی ۱۴۱
۱. طهارت درونی ۱۴۴
۲. شفاعت فرشتگان ۱۴۵
۳. محبوب خدا ۱۴۷
۴. سعی ابراهیم علیه السلام ۱۴۸
۵. امید هاجر ۱۴۸
۶. سرّ هروله ۱۵۰
- سرّ سنگ صفا و مروه ۱۵۱
۱. سنگ و بیم ۱۵۲
۲. سنگ و حیات ۱۵۲
۳. سنگ و جمال و جلال ۱۵۳
۴. سنگ و تسبیح ۱۵۴
- سرّ آغاز کردن از صفا ۱۵۴
- سرّ تقصیر ۱۵۶
- خلاصه درس ۱۵۹
- خودآزمایی ۱۶۳
- درس پنجم: اسرار عرفانی عرفات، مشعر، منی، رمی و قربانی ۱۶۵
- درآمد ۱۶۶
- سرّ ترویج ۱۶۷
- اسرار عرفات ۱۶۸
۱. موقف معرفت و بصیرت ۱۶۸

۲. وادی شور و عشق..... ۱۷۱
۳. عرصات قیامت..... ۱۷۴
- سرّ عصر عرفات..... ۱۷۷
- اسرار عرفانی مشعر..... ۱۷۸
۱. شمیم رحمت..... ۱۸۰
۲. توشه تقوا..... ۱۸۱
- اسرار رمی در سرزمین منی..... ۱۸۴
۱. راندن شیطان..... ۱۸۵
۲. ذخیره نور..... ۱۸۷
- اسرار قربانی..... ۱۸۸
۱. تقوا و اخلاص..... ۱۸۸
۲. مهار نفس..... ۱۹۲
- اسرار حلق..... ۱۹۳
- سرّ وداع..... ۱۹۴
- خلاصه درس..... ۱۹۸
- خودآزمایی..... ۲۰۳
- درس ششم: فضائل مدینه منوره..... ۲۰۵
- سرّ ختم حج به مدینه منوره..... ۲۰۵
- شهر مدینه منوره..... ۲۰۷
۱. محبوب نبی ﷺ..... ۲۰۷
۲. شهر خلیفه خدا..... ۲۰۹
- فضائل مسجد النبی ﷺ..... ۲۱۱

۲۱۵.....	فضائل بقیع
۲۱۷.....	خلاصه درس
۲۲۰.....	خودآزمایی
۲۲۳.....	کتابنامه

دیباچه

مراتب معنوی حج، که سرمایه جاودانه است و انسان را به افق توحید و تنزیه نزدیک می‌نماید، حاصل نخواهد شد مگر آنکه دستورات عبادی حج به طور صحیح و شایسته و مو به مو عمل شود.^۱

حج نمایشی باشکوه از اوج رهایی انسان موحد از همه چیز جز او و عرصهٔ پیکاری فرا راه توسن نفس و جلوهٔ بی‌مانندی از عشق، ایشار، آگاهی و مسئولیت در گسترهٔ حیات فردی و اجتماعی است. پس حج تبلور تمام عیار حقایق و ارزش‌های مکتب اسلام است.

مؤمنان زنگار دل را با زمزم زلال توحید می‌زدایند و با حضرت دوست تجدید میثاق می‌کنند و گرچه میراث ادب و فرهنگ ما، مشحون از آموزه‌های حیات‌بخش حج است، اما هنوز ابعاد بی‌شماری از این فریضة مهم، ناشناخته و مهجور مانده است.

پیروزی انقلاب اسلامی ایران، در پرتو اندیشه‌های تابناک امام خمینی علیه السلام حج را نیز همچون دیگر معارف و احکام اسلامی، در جایگاه واقعی خویش نشاند و سیمای راستین و محتوای غنی آن را نمایاند. اما

هنوز راهی دراز در پیش است تا فلسفه، ابعاد، آثار و برکات آن شناخته و شناسانده شود.

در راستای تحقق این هدف بزرگ، با الهام از اندیشه‌های والا و ماندگار امام راحل - احیاگر حج ابراهیمی - و با بهره‌گیری از رهنمودهای ارزشمند رهبر عزیز انقلاب اسلامی، حضرت آیت الله خامنه‌ای - مدظله - معاونت آموزش و پژوهش بعثه مقام معظم رهبری، تلاش می‌کند با کاربردی کردن متون آموزشی، فصل جدیدی فرا راه کارگزاران حج و زائران حرمین شریفین بگشاید.

از این رو، پس از کارشناسی‌های متعدد و بهره‌گیری از اساتید و متخصصان فن، تلاش گردیده تا برای تهیه درسنامه‌ها و محتوای مورد نیاز در سفر حج و عمره، عناوین، موضوعات، سرفصل‌ها و منابع هر درس را مشخص و جلسات آموزشی آنها زمان‌بندی گردد تا به نحو بهینه مورد استفاده قرار گیرد.

عناوین این درسنامه‌ها عبارتند از:

۱. مناسک حج
۲. آداب سفر حج
۳. اسرار و معارف حج
۴. آشنایی با تاریخ اسلام (۲ و ۱)
۵. آشنایی با تاریخ و اماکن مقدس مکه و مدینه
۶. اخلاق معاشرت
۷. احکام مبتلابه حج

۸. آشنایی با کشورهای اسلامی

۹. گزیده سیمای عقاید شیعه

۱۰. شناخت عربستان

۱۱. محاوره عربی

بی تردید آغاز هر کاری با کاستی‌ها و نواقص احتمالی همراه است. لذا انتظار می‌رود با بهره‌گیری از نظرات خوانندگان ارجمند، نقاط قوت و ضعف این مجموعه شناسایی و به تقویت داشته‌ها و زدودن کاستی‌های آن اقدام شود.

در پایان ضمن تشکر از همه کسانی که ما را در تهیه و تنظیم این مجموعه یاری کرده‌اند، توفیق همگان را از خداوند منان خواهیم.

معاونت آموزش و پژوهش بعثه

اداره کل آموزش

پیشگفتار

حج، بریدن از خلق و رویکردی به سوی حق است؛ سفر از خلق به حق و دور شدن از غیر خدا، انسان با رفتن به حج مزه‌ای از ملکوت می‌چشد. او میهمانی است که به بارگاه نور، بهجت و سرور راه یافته است، حج گزار به سوی خدا فرار می‌کند. سلوک حج منازل و مقاماتی دارد که دیدار حق، اوج آن است؛ حج راه رستگاری و فوز عظیم است. هر عبادتی مخصوص کاری است، اما حج تنها عبادتی است که تمام عبادت‌ها را در برمی‌گیرد. در حج نماز، استغفار و زهد معنا می‌شود. فلسفه اشک در حج نمودار می‌گردد. راز و نیاز با خدا، نجوا و همنشینی با او در کنار خانه‌اش به اوج می‌رسد. زائر چون ستاره‌ای درخشان در آسمان تاریکی‌ها می‌درخشد و نامش در دفتر خدا ثبت می‌شود. انسانی که به حج می‌رود، میهمان خداست و خدا از او میزبانی می‌کند. زیارت خانه خدا، جمع کردن سنگریزه‌ها، رفتن به عرفات، ورود به صحرای مشعر، گام نهادن در سرزمین پررمز و راز منا و گردش به دور خانه یار، همه و همه غذاهایی است که خدای سبحان بر سر سفره خود نهاده است تا بار یافتگان ملکوت از آن بهره بگیرند.

حکمت عبودیت در حج به کمال می‌رسد؛ حج عفو گنهکاران است، حج آزمون انسان‌هاست، حج نشانه عظمت بی‌پایان الهی است، دین خدا با حج زنده است، تجدید خاطره با رسول خدا ﷺ، سرزمین وحی و اهل بیت عصمت در حج شکل می‌گیرد، حج ذکر خداست. حج بازار خداست و حاجی در این بازار با خدا معامله می‌کند و از او مزد می‌ستاند. کسی که تارک حج باشد کوری است که در قیامت اعمی محشور می‌شود. حج جهاد ضعف‌هاست، حج لیبیک گفتن به دعوت ابراهیم خلیل علیه السلام است و حج دیدار خداست.

زائر خانه خدا باریافته به درگاه الهی و میهمان خداست و به عنوان میهمان بر خدا وارد شده است. خداوند حج گزار را میزبانی می‌کند، او را در کنف حمایت خود گرفته، مسؤولیتش را به عهده می‌گیرد. زائر در این میهمانی بر سفره گسترده الهی نشسته و با غذاهای آسمانی تغذیه می‌شود. میهمان، میزبان را می‌بیند و به دیدار او می‌رود. خداوند کرامت‌ها و هدایای خود را به او ارزانی می‌دارد؛ بهره میهمانی خدا بهشت است.

اثر پیش رو دارای شش درس است، که یک به یک به اسرار نورانی و رموز عرفانی حج نظر می‌کند. شایان ذکر است اثر حاضر، تلخیصی از کتاب «اسرار عرفانی حج» می‌باشد.

در پایان بر خود لازم می‌دانم از مساعی گرانقدر نماینده محترم ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی، حضرت آیه الله جناب آقای سیدعلی قاضی عسکر تشکر و قدردانی نمایم.

به کعبه رفتم و ز آن جا، هوای کوی تو کردم
 جمال کعبه تماشا به یاد روی تو کردم
 شعار کعبه چو دیدم سیاه، دست تمنا
 دراز جانب شعر سیاه موی تو کردم
 چو حلقه در کعبه به صد نیاز گرفتم
 دعای حلقه گیسوی مشکبوی تو کردم
 نهاده خلق حرم سوی کعبه روی عبادت
 من از میان همه روی دل به سوی تو کردم
 مرا به هیچ مقامی نبود، غیر تو نامی
 طواف و سعی که کردم به جستجوی تو کردم
 به موقف عرفات ایستاده خلق دعا خوان
 من از دعا لب خود بسته، گفتگوی تو کردم
 فتاده اهل منا در پی منا و مقاصد
 چو جامی از همه فارغ، من آرزوی تو کردم

محمد تقی فعّالی

زمستان ۱۳۸۸